ბრინჯაოს ხანის მასალა სამშვილდის უახლესი გათხრებიდან

გაბელაია ნინო,
დამოუკიდებელი მკვლევარი
ninogabelaia22@yahoo.com

DOI: https://doi.org/10.62343/arch.2019.5

პრეამბულა

სამშვილდის უახლესი გათხრების შედეგად აღმოჩენილი შუა და გვიანბრინჯაოს ხანის მასალები კერამიკის სახითაა წარმოდგენილი*. აღნიშნული მასალა უმეტესად, აღმოჩენილია შიდა ციხეში. ამ ტიპის კერამიკის აღმოჩენა ძალიან მნიშვნელოვანია, რადგან ეს ადასტურებს, სამშვილდის კონცხზე, ციტადელის აგებამდე უფრო ადრეული პერიოდის ნამოსახლართა არსებობით. იქიდან გამომდინარე, რომ მოპოვებული კერამიკა უძრავი ფენებიდან არ მომდინარეობს ზუსტ სტრატიგრაფიულ სურათზე საუბარი ჯერჯერობით ჭირს. თუმცა, ცხადია, რომ ადრეული მასალის შემცველი ფენები შუა საუკუნის მძლავრი ფენებითაა გადაფარული. კერამიკის ზედაპირი შავპრიალაა, მონაცრისფრო სარჩულით. კერამიკა გაფორმებულია წერტილოვანი ორნამენტებით შექმნილი გეომეტრიული ფიგურებით. ჭარბობს სამკუთხედები, ტეხილი და ვერტიკალური ხაზები. ეს მასალა შუაბრინჯაოს ხანის კერამიკის იდენტურია. მათი თარიღი, შესაბამისად, განისაზღვრა ძვ. წ. II ათასწლეულის I ნახევრით. ასევე, ამ მასალასთან ერთად, აღმოჩნდა ჭურჭლის ზოომორფული ყურებიც. სამშვილდეში აღმოჩენილი შუა და გვიანბრინჯაოს ხანის კერამიკული მასალა მცირე რაოდენობით აღმოჩნდა, სულ 36 ფრაგმენტია. მათ შორის უმეტესობა უსახურია, არ არის ორნამენტებით გაფორმებული, მხოლოდ შავპრიალაა. უმეტესი ჭურჭლის ფრაგმენტი კი გვიანბრინჯაოს ხანას განეკუთვნება. მათ შორისაა „ზოომორფული ყურებიც“. იქიდან გამომდინარე, რომ სამშვილდეში გათხრები ახალი დაწყებულია და ჯერ კიდევ საწყის ეტაპზეა. ამიტომ ცალკეულ საკითხებზე კონკრეტული დასკვნების გაკეთება ნაადრევია. თუმცა, ვიმედოვნებთ, რომ მომავალი გათხრები ამის საშუალებას მოგვცემს. არსებული მასალებით შეგვიძლია გამოვიკვლიოთ რა სახასიათო ნიშნები ახასიათებდა ამ პერიოდის კერამიკას. დავაკვირდეთ ორნამენტების სახეობებს, შიდა და გარე შეფერილობას, ასევე კეცის შეფერილობასა და რა სახის მინარევებს, რომელსაც შეიცავდნენ ისინი.

თხრილების აღწერილობა სადაც აღმოჩნდა ბრინჯაოს ხანის მასალა

2017 წელს ამ პერიოდის მასალები აღმოჩნდა სიონის უბნის № O8, № O17 და №8 თხრილებში. № O8 თხრილის კონტექსტი III, რომელიც წარმოადგენს კირისა და თიხის ტკეპნილს ე.წ „კირის მოედანს“. განფენილია კონტექსტი № I-ის ქვეშ დაზიანებულია სამეურნეო ორმოთი. მასზეა განლაგებული კონტექსტი № II.

№ O17 თხრილი. ამ თხრილში ბრინჯაოს ხანის მასალა აღმოჩნდა მე-12-ე კონტექსტში. იგი წარმოადგენს № O17 თხრილის გაუთხრელ მონაკვეთზე განფენილ შრეს. ეს ფენა იდენტურია და შეესაბამება 2016 წლის I კონტექსტს.

* 2012 წლიდან სამშვილდეში არქეოლოგიურ გათხრებს აწარმოებს საქართველოს უნივერსიტეტი.

№ 8 თხრილი. თხრილში მსგავსი მასალა გვხვდება 1 კონტექსტში. ეს კონტექსტი წარ-მოადგენს კულტურულ ფენას, რომელიც მდებარეობს უშუალოდ კორდოვანი ფენის ქვეშ. მიწის ზედაპირიდან 20 სმ სიღრმეზე. ეს თხრილიც, დანარჩენი თხრილების მსგავსად, მდებარეობს სიონის უბანზე.

№ 68 თხრილი. ბრინჯაოს ხანის მასალა აღმოჩნდა 15 კონტექსტში, რომელიც წარმოადგენს ბაზალტის ლოდებს შორის მოქცეულ ფენას. ეს ფენა მთლიანად იყო დაფარული ნაყარი ფენით [ბერიკაშვილი, გრიგოლია, ყვავაძე, მიულერი, კუპალი, 2017, 4-5].

კერამიკული მასალის დახასიათება

მოპოვებულ მასალაში განირჩევა ხუთი სახის ორნამენტი: ღარული, რელიეფური, წერტილოვანი, ნაპრიალები და ნაკაწრი.

შუა ბრინჯაოს ხანას მიეკუთვნება შემდეგი ორნამენტული სახეები:

წერტილოვანი ორნამენტი

1. ფრაგმენტი საინ. № 466. სარტყელი შევსებულია ირიბი წერტილოვანი ორნამენტით (ტაბ: 1.1).

2. ფრაგმენტი საინ. № 257. სარტყელი შევსებულია ერთმანეთისკენ დახრილი წერტილოვანი ხაზებით (ტაბ: 1.2).

3. ფრაგმენტი საინ. № 228. გამოსახულია ორი ჰორიზონტალური სარტყელი, რომელიც შევსებულია ჰორიზონტალურად განლაგებული წერტილოვანი ხაზებით (ტაბ: 1.3).

4. ფრაგმენტი საინ. № 248. სარტყელი შევსებულია ირიბად დახრილი წერტილოვანი ხაზებით. სავარაუდოდ სარტყელის გაგრძელებას წარმოადგენდა ტეხილი სარტყელი, რომელიც შევსებულია წერტილოვანი ორნამენტით (ტაბ: 1.4).

რელიეფური ორნამენტი

5. ფრაგმენტი საინ. № 385. ზედაპირი გაფორმებულია სამმაგი, წერტილოვანი, ტეხილი ხაზით. ზედაპირი შავპრიალაა. კეცი ნაცრისფერი (ტაბ: 1.5).

გვიან ბრინჯაოს ხანას განეკუთვნება „ზოომორფული ყურები“.

ფრაგმენტი საინ. № 757. ზედაპირი არის მოწითალო ფერის. ორნამენტები არ აქვს. კეცი ნაცრისფერია. არ შეიცავს მინარევებს.

ფრაგმენტი საინ. № 619. ზედაპირი ნაცრისფერია. კეცი ნაცრისფერია და არ შეიცავს მინარევებს. თიხა ძალიან მკვრივია.

სამშვილდის მასალის პარალელები

თიხის ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 385. გაფორმებულია წერტილოვანი ორნამენტით. ზედაპირი შემკულია სამმაგი წერტილოვანი ტეხილი ხაზით. კეცი ნაცრისფერია. ზედაპირი შავპრიალაა.

თიხის ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 466. ზედაპირი შავპრიალაა. გაფორმებულია ღარული და წერტილოვანი ორნამენტებით. ორ სარტყელს შორის ირიბად დახრილი წერტილოვანი ხაზებია მოთავსებული.

ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 248. პირგვერდის ნაწილი.სარტყელი შევსებულია ირიბად დახრილი წერტილოვანი ხაზებით. სავარაუდოდ სარტყლის გაგრძელებას წარმოადგენდა წვერით ქვემოთ მიმართული სამკუთხედები. სამკუთხედები, რომელიც

შევსებულია წერტილოვანი ორნამენტით.

ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 257. სარტყელი შევსებულია ერთმანეთისკენ დახრილი წერტილოვანი ხაზებით.

ტაბულა I

შუაბრინჯაოს ხანა

1.

2.

3.

4.

5.

აღნიშნულ არქეოლოგიურ მონაპოვრებს ბევრი პარალელები გაჩნია თრიალეთის კულტურაში.

ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 257. ფრაგმენტი განეკუთვნება შუაბრინჯაოს ხანას. მსგავსი ორნამენტი გვხვდება ახჩიის № 1 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 36] ასევე მსგავსი ორნამენტი გვხვდება, თრიალეთის № XV, № XLV, № XLI [გოგაძე, 1972, ტაბ:31]. ყორღანებში და დუმეილას N 2 ყორღანში. [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავა-ლიშვილი. წერეთელი, 1981, 126].

ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 248. ფრაგმენტი განეკუთვნება შუაბრინჯაოს ხანას.

ამ ნატეხის ორნამენტის ზუსტი ანალოგი გვხვდება ახჩიის № 2 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 36] და № 9 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 57]. ასევე მსგავსი ტიპის ორნამენტი მრავლად გვხვდება თრიალეთის ყორღანებში. მაგალითად: № XLV [გოგაძე, 1972, ტაბ: 30] და № V ყორღანებში [გოგაძე, 1972, ტაბ: 17]. ასევე ბერთაყანის № 1 ყორღანში [ჯაფარიძე,

კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 32]. ჭაჭკარის № 1 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 88]. ჰოკუაანთ კოჟორის № 2 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 134].

ჭურჭლის ფრაგმენტი საინ. № 466. ფრაგმენტი განეკუთვნება შუაბრინჯაოს ხანას.

ამ ფრაგმენტის ორნამენტის პარალელი აღმოჩენილია თრიალეთის XVII [გოგაძე. 1972, ტაბ: 25-14] და XIX ყორღანებში [გოგაძე, 1972, ტაბ: 19] . ასევე ახჩიის № 2 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 36]. № XII [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 65] და № XIII ყორღანებში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 67].

ფრაგმენტი № 385. ფრაგმენტი განეკუთვნება შუაბრინჯაოს ხანას. ეს ფრაგმენტის წერტილოვანი ორნამენტის ერთ-ერთი სახეობაა.

მსგავსი ორნამენტი აღმოჩენილია ბერთა ყანის № 2 ყორღანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, ავალიშვილი, წერეთელი, 1981, 87]. მაგავსი ორნამენტი ფიქსირდება თრიალეთის № XLI ყორღანში [გოგაძე, 1972, ტაბ: 30].

ფრაგმენტი № 229. ფრაგმენტი განეკუთვნება შუა ბრინჯაოს ხანას.

მსგავსი ტიპის ორნამენტი აღმოჩნდა № XVII ყორღანში [გოგაძე, 1972, ტაბ: 25].

ასევე იორ-ალაზნისა [ფიცხელაური, 1965, 83] და სამთავროს სამაროვანში [ჯაფარიძე, კიკვიძე, წერეთელი, ავალიშვილი, 1981, 130].

გვიანბრინჯაოს ხანის „ზოომორფული ყურების“ მსგავსი მასალა აღმოჩენილია სამშვილდეშიც.

ფრაგმენტი საინ. № 619. მსგავსი „ზოომორფული ყურები“ აღმოჩენილია ხოვლეს ნამოსახლარზე, VIII ჰორიზონტში [მუსხელიშვილი, 1978, ტაბ: 3]. მსგავსი ყურები აღმოჩენილია ხოვლეს ნამოსახლარის VII ჰორიზონტზე [მუსხელიშვილი, 1978, ტაბ: 11].

ფრაგმენტი საინ. № 757. მსგავსი „ზოომორფული ყურები“ აღმოჩნდა ხოვლეს ნამოსახლარზე, III [მუსხელიშვილი, 1978, ტაბ: 16] და V ჰორიზონტზე [მუსხელიშვილი, 1978, ტაბ: 35]. ასევე მსგავსი „ზოომორფული ყურები“ ნაპოვნია საციხურის გორის ნამოსახლარზე [ფიცხელაური, 2005, ტაბ: 13].

ტაბულა II

გვიან ბრინჯაოს ხანა

6.

7.

დასკვნა

ამრიგად, როგორც ვნახეთ, სამშვილდეში აღმოჩენილი კერამიკული მასალა განეკუთვნება შუა და გვიან ბრინჯაოს ხანას. ჭურჭლის ფორმებზე საუბარი ჯერჯერობით რთულია, რადგან სამშვლდეში აღმოჩენილი კერამიკული ფრაგმენტები არ იძლევა ამის საშუალებას. არსებული ინფორმაციის საფუძვლზე შეიძლება ითქვას, რომ მომავალში ამგვარი ტიპის კერამიკა მნიშვნელოვნად მოიმატებს.

გამოყენებული ლიტერატურა

გოგაძე, ე. (1972). *თრიალეთის ყორღანული კულტურის პერიოდიზაცია და გენეზისი.* თბილისი. მეცნიერება.

მუსხელიშვილი, დ. (1978). *ხოვლეს ნამოსახლარის არქეოლოგიური მასალა.* თბილისი. მეცნიერება.

სადრაძე, ვ. (2002). *მცხეთისა და მისი შემოგარენის ძვ. წ. II ათასწლეულის მეორე ნახევრის არქეოლოგიური ძეგლები.* თბილისი. მეცნიერება.

ფიცხელაური, კ. (2005). *ცენტრალურ ამიერკავკასიური არქეოლოგიური კულტურა ძვ. წ. XIV- XV სს.* თბილისი. მეცნიერება.

ჯაფარიძე, ო., კიკვიძე, ი., ავალიშვილი, გ., წერეთელი, ა. (1981). *მესხეთ-ჯავახეთის არქეოლოგიური ექსპედიციის მუშაობის შედეგები.* თბილისი. მეცნიერება.

Bronze Period Material from the Recent Excavations in Samshvilde

Gabelaia Nino,
Indipendent Researcher
ninogabelaia22@yahoo.com

Ceramic material of the Middle and Late Bronze Period obtained from the recent excavations in Samshvilde is reviewed in the article*. The MBP dates back to the 1st half of II millennium BC and the LBP dates back to the 2nd half of II millennium BC.

The topic is also important because the practical material available for me which was the main object of my research was discovered in the former settlement of Samshvilde. The materials of the Middle and the Late Bronze Period discovered as a result of the recent excavations in Samshvilde are represented in the form of ceramics. This discovery is made more significant due to the fact that the material of this period has not been discovered in the former settlement of Samshvilde. The ruins of the Kura–Araxes culture of the pre-Middle Bronze era were discovered at the distance of 1.5 km from village Samshvilde. A burial ground and the ruins were studied here as a result of archaeological expedition in 1968-1970.

It is known that ceramic material is the best identifier of the date of the archaeological monument. It also represents numerous artifacts. Therefore, many researches used to be conducted on this topic in the scientific field and are conducted now. So, when writing this article we actively used the reports written during the archaeological exploration and scientific literature related to the subject of my research. I compared the available material to the already examined materials of this period.

I conducted the research in two directions:

1. Study of ceramic materials of the Middle Bronze Era (Trialeti culture) and the Late Bronze Era.
2. Study of the production technology, color, earthenware frying-pots and ornaments of ce ramics of both periods.

The material discovered in the former settlements of Samshvilde is represented in a very small amount. Most of fragments are black-glazed and are decorated with dotty ornaments. Relief, corrugated and polished ornamentation is also encountered. 36 fragments of crockery were discovered. Half of them were unattractive and very small in size. I looked for parallels of the material ornamentation on various monuments of the Bronze era and established the chronological period of this material. The existing material did not allow me to explore the development of pottery and workmanship in this former settlement, however it allowed me to find out the characteristics of ceramics of this period, ornamentation types, internal and external colors, as well as the color of earthenware frying-pots and alloys they contained.

Due to the fact that excavations have started in Samshvilde recently and are actively being conducted, we should expect more news. Therefore, it is too early to make specific conclusions on certain issues.

---

* Since 2012 Samshvilde Archaeological Expedition of the University of Georgia conducts an archaeological studies of the site.